

A história nagy kongresszusa

A XV. nemzetközi történelemtudományi kongresszust szabadságunk napjának előestéjén, augusztus 10. és 17. között tartják meg hazánkban. Ez az egybeesés jelzi, hogy milyen jelentőségű a századközép és az egész második világháború európai kifejelete szempontjából az augusztus 23-i fegyvertény, de utal arra is, hogy azóta mit fejlődött tudományos életünk — s azon belül történettudományunk —, és mit növekedett az ország nemzetközi tekintélye, aminek köszönhetően egy ilyen rangos tanácskozás fővárosunkat választotta színhelyéül.

A história tudományának ma fennen ragyog a napja. Itthon és külföldön egyaránt sokan — és sokféleképpen — igyekeznek megmagyarázni azt az érdeklődést, amely a múlt tudományára iránt megnyilvánul. Ki arra mutat rá, hogy a hajdaniság ismerete segít bevilágítani a jövőt, s a holnapjáért aggódó emberiség a múlttól is igényel választ mai meg ezutáni kérdéseire, ki meg azt hangoztatja, hogy a hosszú s viszonylag nyugalmas békeidőben az emberek képzelődése a mozgalmasabb, izgalmasabb bővelkedő háborús esztendőkre irányul.

Ákár így van, akár úgy, a történelem ma egyike a legnépszerűbb tudományoknak. Ezt hazai nemzetiségi kultúránk is jól szemlélteti: népes kutatógárda foglalkozik múltunkkal, s vaskos — nemritkán távolról sem olvasmányos — tanulmányköteteik olyan keresettek, úgy elkelnek, akár a szépirodalmi sikerkönyvek. De gyakori a történelmi cikk a napilapokban, folyóiratokban; a szabadegyetemek, irodalmi körök, helyi tudományos tanácskozások előadói is gyakran merítenek a história köréből. Érthető módon: az a nép, nemzetiség, amelyik helyes önméltó életet akar kialakítani, hű képet akar kapni magamagáról, nem nélkülözheti múltjának ismeretét; a történelmi tudat szerves része azonosságkeresésünknek.

A múltkutatásnak azonban buktatói is vannak. Ha manapság azt hangoztatjuk, hogy a fizika, vegytan (újabbban a biológia is) „veszélyes” tudománnyá vált, akkor nyugodtan állíthatjuk, hogy a história már évszázadokkal ezelőtt ilyen volt, elsőként érdemelte ki ezt a „rangot” a tudományok közül. Az emberiségnek — sajnos — igen gazdag tapasztalata van ezen a téren. Amikor valaha valamely uralkodócsalád, társadalmi osztály, nemzet vagy állam történészei származásuk előkelőségét, fajtájuk felsőbbrendűségét, államalapításuk elsőbbségét, megtelepedésük, kialakulásuk régiségét bizonyították — a legtöbb esetben más osztályokkal, népekkel, államokkal szemben —, mindig „kilógott a lóláb”, az ilyen törekvések előjogokat és kiváltságokat követeltek, igazolni próbálták a szupremáciát, a hegemóniát, vagy ami még rosszabb, előkészítették a hódítást, területablást, leigázást, beolvasztást, népirtást. Nagy Frigyes porosz király vallotta (szabadunkhoz illő, korát meghaladó cinizmussal), hogy előbb megtámad, elfoglal egy területet, aztán majd jöhetnek a jogászai, történészei, diplomatái (elvégre arra valók), s megmagyarázzák hadjáratának értelmét és jogosságát. Ma is időszerűek Paul Valéry, a nagy francia költő szavai, aki szerint a história — ha felelőtlenül bánnak vele — félelmetes eszköz lehet a gyűlölet, az alantas szenvedélyek fölkorbacsolására, népek, fajok, felekezetek, országok egymás ellen úszítására.

A nemzetközi történettudományi kongresszus hazai előkészítésében mindezzel tekintettel vannak, s a kiadott dokumentumok messzemenően bizonyítják a felelősségtudatot, és tükrözik azt a körültekintést, gondosságot, alaposágot, amely az előmunkálatokat jellemzi. Ez év május 27-én Nicolae Ceaușescu elvtárs — több pártvezető bevonásával — munkatalálkozót tartott a történészek képviselőivel, Románia Szocialista Köztársaság Akadémiájának, a Társadalom- és Politikai Tudományok Akadémiájának több tagjával és levelező tagjával, kutatóintézetek igazgatóival, tanárokkal, muzeográfusokkal.

„A résztvevők — mutat rá a közlemény — fölvezölték a hazai történettudományi kutatás eredményeit, és megfogadták, hogy a XII. pártkongresszus határozatait, Nicolae Ceaușescu elvtárs útmutatásai szellemében továbbra is odaadással és forradalmi szenvedéllyel fognak munkálkodni a történelemtudományi kutatások fejlesztéséért, fokozottan hozzájárulnak a széles néptömegek szocialista, hazafias neveléséhez, népünk kulturális és civilizációs tárházának gyarapításához...”

Mint annak idején a sajtó, a tévé és a rádió jelentette, a találkozó során pártunk főtitkára kifejtette, milyen föladatokat hárulnak történészeinkre a kongresszus előkészületei keretében. Hassanak oda — hangsúlyozta Ceaușescu elvtárs —, hogy e nagy jelentőségű tanácskozás járuljon hozzá a népek és nemzetek, az államok együttműködéséhez, a nemzetközi kapcsolatok új elvei — a teljes egyenlőség, az összes nemzetek függetlenségének és szuverenitásának tiszteletben

tartása, a más népek belügyeibe való be nem avatkozás — térhódításához, világméretű győzelemre juttatásához.

„A történelemtudománynak, bár a múltat kutatja — hangoztatta pártunk főtitkára —, a mai megváltoztathatatlan realitásokból kell kiindulnia. E realitások azt mutatják, hogy napjaink Európájában független nemzetek, független államok léteznek, amelyek határait tiszteletben kell tartani — s azok függetlenségének és határainak mindennemű vitatása csakis háborúhoz vezető revánspolitikát jelent.“

A marxizmus, a materialista világnézet és történelmi fölfogás szellemében Nicolae Ceaușescu elvtárs nyomatékosan rámutatott, hogy az emberiség, a népek történelme a legrégebb időkől fogva szervesen kapcsolódott a munkakörülményekhez, az életföltételekhez, a termelőerők fokozatos fejlődéséhez. A munkavégzés során az emberek kisebb-nagyobb közösségekbe csoportosultak, a természettel vívott küzdelemben éppen úgy, mint eszközeik előállításánál megtanultak együttműködni, szervezkedni, egyesített erővel megbirkózni a nehézségekkel, visztagságokkal. A nagyobb tájegységek, népek, nemzetek együttműködésével kapcsolatban fogalmazódott meg a követelmény, hogy a történészek ne az elszigetelt, semmitmondó jelenségekre fordítsák figyelmüket, hanem azokra a történelmi tényekre, amelyek előmozdították a mindennapos élet kontaktusait, a kölcsönös befolyást e tájak népessége között: „Ki kell emelnünk népeink közös megvalósításait, azt a körülményt, hogy civilizációjuk az együttműködés gyümölcse. Mint köztudomású, akkor, amikor ez az együttműködés nem állt fenn, az Európa e részén élő népek idegen birodalmak uralma alá kerültek. Kötelességünk tehát kimutatni, hogy eredményeink, sőt nemzeteink léte végső fokon annak az eredménye, hogy elődeink a nehéz történelmi pillanatokban megtalálták az együttműködés útját.“

Mindez ugyanakkor nem jelenti azt, hogy kizárnók a vitát, és más nézetek, vélemények, álláspontok hangoztatásának ne adnánk helyet, sőt igényeljük a termékeny eszmecserét, a kérdések sokirányú megközelítését, az eltérő kutatási eredmények, a különféle jellegű következtetések összevetését: „Szem előtt kell tartanunk, hogy történelmi kérdésekben vannak különböző szempontok, eszmei konfrontációk, sőt a történelmi igazság meghamisításának próbálkozásai is. Éppen ezért történeiszéink feladata cselekvően hozzájárulni e problémák tudományos tisztázásához, s ugyanakkor határozottan visszavágni minden olyan próbálkozásra, amelynek célja meghamisítani a történelmet, torzítani a valóságot.“

Napjainkban a nemzetek és nemzetiségek erőteljesen jelentkeznek a nagy történelem, a napipolitika porondján is. Ezzel a történelemtudománynak és a küszöbön álló kongresszusnak is számolnia kell, s ebben a szellemben szükséges „értelmezni a hosszas történelmi együttélés következtében egyik vagy másik állam területén élő nemzetiségek kérdését is. A nemzetiségeknek élvezniük kell a hazai szocialista civilizáció összes vívmányait, minden szabadságjogot, hogy azt a nyelvet használhassák, amelyiket óhajtják.“

Amint látható, a tanácskozáson a múlt idézése és a jelenbeli feladatok vagy a jövőt illető követelések válaszása egyaránt helyet kapott, ami jól bizonyítja, hogy a történelem tudománya mily szorosan kapcsolódik a mához, más megfogalmazásban: hogy história és politika mennyire kéz a kézben halad. Közismert, hogy a múlt éppúgy szolgál tanulsággal a mai diplomácia vagy honvédelem számára, mint a demográfiai magatartás vagy a művelődéspolitiká részére. E megfontolásból ered az előkészítő tanácskozás útmutatásainak alap gondolata is: „Lépjünk föl határozottan az erőszak és a diktátum imperialista politikája ellen, az összes népek közötti széles körű gazdasági, műszaki-tudományos együttműködés politikájáért, az egyenlőség és a tisztelet politikájáért. [...] Ily módon jelentősen hozzájárulunk a kongresszus tudományos színvonalának emeléséhez, ahhoz, hogy az összejövetel az együttműködés, az enyhülésért, a nemzeti függetlenségért és a békéért folytatott harc erős megnyilatkozása legyen.“

Noha az egészen közeli múlthoz, mondhatni tegnapunkhoz kapcsolódik, mégis immár a történelemhez tartozik az a tény, hogy tizenöt esztendővel ezelőtt tartották meg a Román Kommunista Párt IX. kongresszusát. Kiemelkedő jelentőségű volt a kommunisták eme nagy tanácskozása, méltó ahhoz, hogy emlékezzünk rá. Pártunk élén immár Nicolae Ceaușescu elvtárs állott, és főtitkári kezdeményezésére, személyes következetes vezetésével sok irányban történt nyitás. Ezúttal főleg két kérdéstről szólnánk. Megkezdődött a törvénytelenység kora koncepció perinek fölülvizsgálata s ennek nyomán az ártatlanul elítéltek rehabilitálása. E folyamat természetes folytatása volt a szocialista demokrácia széles körű kibontakozása, amelynek a szerveit, intézményeit — s mindenekelőtt eredményeit — ma már föl-sorolni is nehéz, de talán legjobban, legtömörebben e szóban foglalható össze: munkásönigazgatás.

A nyitás másik vonása: a hazai körülményeknek megfelelő, a mi „testünkre szabott” szocialista építés útjának, módozatainak, eljárásainak alkotó szellemű, bátor kezdeményező jellegű kidolgozása. A szoros értelemben vett gazdasági kérdésektől a külpolitikai vonatkozásokig azóta is eredeti, a mi hagyományainkat, adottságainkat, országos érdekeinket kifejező, megtestesítő intézményeket létesítünk, intézkedéseket hozunk, törvényeket alkotunk. Ha pedig ezúttal is a sok közül valamely jellemző, sokatmondó fogalommal akarunk élni, azt mondjuk: új gazdasági mechanizmus.

A dolog természetéből következik azonban, hogy mindkét nyitás a sokoldalúan fejlett szocialista társadalom építésének (e fogalmat is a IX. kongresszuson dolgozták ki) hosszú távra szóló stratégiai vonala, mindannyiunk számára állandó feladat, s ez a rövid emlékeztető is e kérdések felszínén tartását szolgálja.

KORUNK

Simon Béla: Bolyai János